

ERFGOED BRUSSEL

Speciaal nummer
Open Monumentendagen
September 2018 | Nr028

Dossier **HET ERFGOED, DAT ZIJN WIJ!**

EEN MULTIDISCIPLINAIRE EXPERTISE DIE BORG STAAT VOOR HET BEHOUD VAN HET ERFGOED

DE KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

AURÉLIE AUTENNE

ARCHITECTE, SECRETARIS VAN DE KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN
EN LANDSCHAPPEN, DIRECTIE MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

La MéMé, Atelier Simone en Lucien Kroll (1969-1976) [A. de Ville de Goyet, 2018 © BUP/BSE].

In september 2017 stelde de KCML de bescherming als landschap voor van het stedenbouwkundig, landschappelijk en architecturaal geheel dat bekend staat onder de naam *La MéMé*. Het werd tussen 1969 en 1976 gebouwd en ingericht door het Atelier Simone en Lucien Kroll. De site, die de medische campus van de *Université Catholique de Louvain* in Sint-Lambrechts-Woluwe huisvest, omvat openbare ruimtes en wegen en meerdere iconische gebouwen zoals het *Maison Médicale (La MéMé)*, *La Mairie* en de *Ecole Chapelle-aux-Champs*, het universiteitsrestaurant, het oecumenisch gebouw, het metrostation Alma en zijn omgeving, de patio en het kleine restaurant.

Het jonge België was in 1835 de eerste Europese natie die een orgaan oprichtte dat de regering niet alleen moest adviseren over het behoud en de restauratie van oude gebouwen maar ook over de kwaliteit van nieuwe constructies¹. Deze instelling, de '*Commission royale des Monuments*', kreeg ook de opdracht om adviezen of opmerkingen te for-

muleren over stedenbouwkundige kwesties. In 1912 werd een bijzondere afdeling voor landschappen opgericht, waardoor de commissie werd omgedoopt tot 'Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen' (KCML). Haar rol inzake het behoud en de bescherming van het erfgoed werd vastgelegd in de wet van 7 augustus 1931

op het behoud van monumenten en landschappen. In 1970 werd de bevoegdheid voor het erfgoed overgedragen aan de twee taalgemeenschappen. Vooruitlopend op deze beslissing was de KCML in 1968 gesplitst in een Nederlandstalige en een Franstalige afdeling die afhingen van twee voogdijministers. Voor Brussel werd een gemengde

De Sint-Hubertuskerk te Watermaal-Bosvoorde [Schmitt-GlobalView, 2015 © BUP/BSE].

De KCML bracht in maart 2018 een ongunstig advies uit over de aanvraag tot stedenbouwkundige vergunning voor de herbestemming van deze (niet-beschermd) kerk tot collectieve uitrustingen en woningen, met behoud van een ruimte voor de cultus. De Commissie vroeg het project grondig te herwerken om een beter evenwicht tot stand te brengen tussen de specifieke kenmerken van het kerkgebouw en de densiteit van de nieuwe functies en zo ingrepen te genereren die de plek en zijn stedenbouwkundig belang beter tot hun recht kunnen doen komen. De Sint-Hubertuskerk is de eerste kerk in het Brussels gewest die op die schaal tot woningen zal worden herbestemd.

wergroep opgericht maar de logheid van de dubbele voogdij leidde, vergeleken met de andere grote steden van het land, tot een opvallende achterstand inzake erfgoedzorg.

In 1989 werd de erfgoedbevoegdheid overgeheveld naar de Gewesten en werd voor het nieuwe Brussels Gewest een autonome commissie opgericht: de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (KCML). Vier jaar later kreeg de KCML door de nieuwe gewestelijke wetgeving een doorslaggevende rol in het instandhoudingsbeleid voor het gevrijwaarde erfgoed door de invoering van een mechanisme dat het bindend advies van de Commissie verplicht maakt voor de uitreiking van een vergunning om werken uit te voeren.

Wanneer het advies van de KCML vereist is in het kader van werken die op wettelijk gevrijwaarde goederen slaan, heeft dit een bindend karakter. We spreken dan van een eensluitend advies. Dat betekent dat de gemachtigde ambtenaar van de Regering slechts een vergunning kan afgeven als voldaan wordt aan de voorwaarden van de KCML aangaande de beschermde delen van het goed. Over niet-beschermd erfgoed kan de KCML niet-bindende adviezen uitbrengen.

Sinds 2004 groepeerde en coördineert het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO) de verschillende reglementeringen inzake stedenbouw, erfgoed en leefmilieu. Meerdere hervormingen zijn sindsdien gevolgd. Het laatste hervormingsvoorstel, dat betrekking had op diverse aspecten van

ruimtelijke ordening, wou komaf maken met het bindende karakter van het advies van de KCML inzake de bescherming van gebouwen en dit compenseren door verschillende maatregelen. Deze belangrijke wijziging van de rol van de KCML veroorzaakte heel wat commotie. Na uitvoerig overleg en talrijke discussies besliste het Brussels Parlement in 2017 om het eensluitend advies te behouden, maar het vereiste quorum te verstrengen.

EEN COLLEGIAAL ORGAAN

De Commissie is een plaats van reflectie waar mensen uit de praktijk en experts met verschillende achtergronden en uit diverse vakgebieden het erfgoedkundige aspect van projecten beoordelen. De Commissie

De Louis Bertrandlaan te Schaarbeek (© J. de Selliers, 2012).

De KCML stelde in april 2017 de bescherming voor van de Louis Bertrandlaan te Schaarbeek. Aangelegd tussen 1904 en 1913 vormt deze laan een van de mooiste stedenbouwkundige realisaties uit die periode. Haar breedte, kromming, uitwaaiing en wijds perspectief op het Josaphatpark,... Daarnaast is ze ook het uithangbord van de toenmalige architecturale stijlen, gaande van eclecticisme tot art nouveau. Haar historisch, landschappelijk en stedenbouwkundig belang verlenen de laan het statuut van eersterangs stedenbouwkundig erfgoed op schaal van het gewest.

is samengesteld uit 18 leden die benoemd worden op basis van hun competenties op het gebied van het behoud van het erfgoed. Het gaat om architecten, ingenieurs, historici, kunsthistorici, archeologen, stedenbouwkundigen, specialisten in natuurlijk erfgoed en historische tuinen, in restauratietechnieken en energieprestaties. Ze omvat ook juridische en economische deskundigen. Van deze 18 leden, die allen door de Brusselse Regering worden benoemd, worden er 12 aangegeleid op voorstel van het Brussels Parlement, na een oproep tot kandidaten, en zes op voorstel van de Commissie. Hun mandaat loopt over zes jaar en is twee keer verlengbaar. De Commissie wordt om de drie jaar voor de helft vernieuwd.

De adviezen van de KCML steunen op een nauwe samenwerking met Brussel Stedenbouw en Erfgoed, een doorgedreven studie van de dossiers, bezoeken ter plaatse en

ontmoetingen met de aanvragers, in het licht van de globale erfgoedproblematiek op schaal van het gewest. Onder leiding van de voorzitter komt de Commissie om de twee tot drie weken achter gesloten deuren in plenaire zitting bijeen om de verschillende aanvragen en dossiers te onderzoeken. Elke aanvraag wordt vooraf onderzocht door een of meerdere leden van de Commissie en vervolgens op de vergadering toegelicht. Na de uiteenzettingen wordt beraadslaagd en brengt de KCML een collegiaal advies uit. De eensluidende adviezen vereisen de aanwezigheid van 2/3 van de leden en 2/3 van de stemmen van de aanwezige leden. De volgende hervorming van het BWRO zal, zodra ze van kracht wordt, zowel een 2/3 aanwezigheid als een 2/3 meerderheid van de 18 leden opleggen. De KCML kan rekenen op een vast secretariaat dat verzekerd wordt door de Directie Monumenten en Landschappen.

EEN ADVIESORGAAN

De KCML is een onafhankelijk adviesorgaan dat de Regering adviseert, op vraag van deze laatste of op eigen initiatief, inzake het behoud van het erfgoed in het Brussels Gewest. Haar voornaamste opdracht bestaat erin collegiale adviezen uit te brengen over aanvragen voor werken aan gebouwen die beschermd zijn, op de bewaarlijst staan of niet beschermd zijn (projecten die in een vrijwaringszone liggen of die goederen opgenomen in de inventaris betreffen) maar ook over de vrijwaringsdossiers in het kader van de beschermingsprocedure of de procedure voor inschrijving op de bewaarlijst. De KCML brengt ook adviezen uit in het kader van plannen voor erfgoedbeheer. Ze is ook een van de raadgevende organen op het gebied van ruimtelijke ordening in het kader van de uitwerking van plannen en reglementen.

De overdekte markthal van de slachthuizen van Kuregem, Anderlecht (W. Robberechts © BUP/BSE).

In mei 2017 gaf de KCML een gunstig advies om het dak van de grote, als monument beschermde, overdekte hal te voorzien van een zonnepanelen. Dit soepele, dunne membraan volgt nauwkeurig de vorm van het dak en vergt geen opheffing. De donkere kleur en een plaatsingswijze die rekening houdt met de architecturale kenmerken van het dak en met het ritme van de oorspronkelijke zinkstroken waarborgt een harmonieuze integratie in het landschap. Een uitstekende kans dus om binnen dit project zowel erfgoedkundige als energetische uitdagingen met elkaar te verzoenen. De grote, homogene oppervlakken, de typologie van de daken van de slachthuizen en de stedenbouwkundige context lenen zich uitstekend tot deze oefening.

Door haar initiatiefrecht kan de KCML ook eigen voorstellen indienen of op de bewaarlijst te plaatsen, haar beschouwingen aan de Regering voorleggen en aanbevelingen formuleren over diverse erfgoedthema's: erfgoed en mobiliteit, historische stadslandschappen, verdichting van de stad en erfgoed, energieprestaties, erfgoed van de jaren 1960–1970, enz.

EEN MULTIDISCIPLINAIRE AANPAK

De KCML is zich bewust van de noodzaak van een geïntegreerde benadering van het erfgoed en behandelt, dankzij haar multidisciplinaire samen-

stelling, talrijke dossiers van uiteenlopende omvang, gaande van het herstel van een sgraffitodecoratie in een herenhuis tot het tracé voor de verlenging van de metro naar het noorden. Ze evalueert de uitdagingen voor het erfgoed vanuit alle invalshoeken: stedenbouw, landschap, stadsrenovatie, milieubeheer, duurzaamheid, mobiliteit, energieprestatie, enz. en spant zich in om de soms sectorale benadering van de dossiers, die haar oorsprong vindt in de administratieve structuur van het Gewest, te overstijgen.

Het erfgoed is veelzijdig. Daarom kijkt de KCML op een grensoverschrijdende, meervoudige en gelaagde manier naar het erfgoed. Ze beperkt zich daarbij niet tot de gebouwen en landschappen die

beschermd zijn of op de bewaarlijst staan maar houdt ook rekening met het grondgebied, de stad, de wijken, de openbare ruimte, de inrichting, het reliëf, enz. Ze let erop om in haar adviezen altijd alle uitdagingen in overweging te nemen waarop de stad een antwoord moet bieden.

Vertaald uit het Frans

NOOT

1. Voor meer details over de 'geschiedenis' van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, zie MEYFROOTS, G. en VANHAELEN, M., 'Erfgoedzorgers. Tussen restauratiedossier en -praktijk', *Erfgoed Brussel*, nr. 25, Brussel, 2017, pp. 28-37.

COLOFON

REDACTIECOMITÉ

Stéphane Demeter, Paula Dumont,
Murielle Lesecque, Griet Meyfroots,
Cecilia Paredes en Brigitte Vander
Bruggen

EINDREDACTIE NEDERLANDS

Paula Dumont en Griet Meyfroots

EINDREDACTIE FRANS

Stéphane Demeter

REDACTIESECRETARIAAT

Murielle Lesecque

COORDINATIE ICONOGRAFIE

Cecilia Paredes

COORDINATIE DOSSIER

Stéphane Demeter

AUTEURS/ REDACTIONELE MEDEWERKING

Aurélie Autenne, Kristiaan Borret,
Bruno Campanella, Michel Dechamps,
Ann Degraeve, Stéphane Demeter,
Paula Dumont, Ludo Gobin,
Yves Hanosset, Claudine Houbart,
Pascale Ingelaere, Serge Joris,
Catherine Leclercq, Isabelle Leroy,
Marc Meganck, Cecilia Paredes,
Véronique Van Bunnan,
Hans Vandecandelaere, Brigitte Vander
Bruggen, Manja Vanhaelen, het team
van *visit.brussels*, Thierry Wauters

VERTALING

Gitracom, Eric Tack,
Ubiquis Belgium NV/SA

NALEZING

Augusta Dörr, Koenraad
Raeymaekers, Harry Lelièvre,
Wim Kenis, Tom Verhofstadt
en de leden van het redactiecomité

VORMGEVING

Polygraph'

ONTWERPER MAQUETTE

The Crew communication nv

DRUK

IPM printing

VERSPREIDING EN ABONNEMENTENBEHEER

Cindy De Brandt,
Brigitte Vander Bruggen
bpeb@gob.brussels

BEDANKINGEN

Manon Boetman, Sophie Bouchard,
Philippe Charlier, Alfred de Ville de Goyet,
Jacques de Selliers, Farba Diop,
Marie-Laure Lectef

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Bety Waknine, directrice-generaal
van Brussel Stedenbouw en Erfgoed/
Gewestelijke Overheidsdienst
Brussel, CCN – Vooruitgangstraat
80, 1035 Brussel.

De artikelen zijn gepubliceerd
onder de verantwoordelijkheid
van de auteurs. Alle rechten voor
het reproduceren, vertalen of
herwerken zijn voorbehouden.

CONTACT

Directie Monumenten en
Landschappen – Cel Sensibilisatie
CCN – Vooruitgangstraat 80, 1035 Brussel
<http://www.erfgoed.brussels>
broh.monumenten@gob.brussels

HERKOMST VAN DE FOTO'S

Mochten er ondanks onze inspanningen
om alle reproductierechten te betalen
toch nog gerechtigden zijn die niet
gecontacteerd werden, dan worden zij
verzocht zich kenbaar te maken bij de
Directie Monumenten en Landschappen
van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

LIJST MET AFKORTINGEN

ACW – Association Campanaire Wallonne
ADSB – Archief van het Departement
Stedenbouw van de Stad Brussel
ARML – KULeuven, Centrale Bibliotheek,
Universiteitsarchief, Fonds R.M. Lemaire
BUP/BSE - Bruxelles Urbanisme et
Patrimoine / Brussel Stedenbouw en Erfgoed
CIBG – Centrum voor Informatica
voor het Brussels Gewest
IAF – Association internationale
de Fauconnerie
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor
het Kunstpatrimonium / Institut
royal du Patrimoine artistique
SAB – Stadsarchief Brussel
SPRB/GOB - Service public régional
de Bruxelles / Gewestelijke
Overheidsdienst Brussel

ISSN

2034-5771

WETTELIJK DEPOT

D/2018/6860/032

Cette revue paraît également
en Français sous le titre
Bruxelles Patrimoines.

Erfgoed Brussel Reeds verschenen

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu ?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012 - September 2014
Geschiedenis en herinnering

013 - December 2014
Cultusgebouwen

014 - April 2015
Zoniënwoud

015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken en kantoren

017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

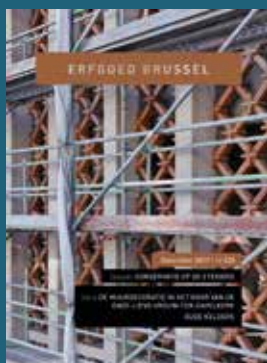
021 - December 2016
Victor Besme

022 - April 2017
Art nouveau

Laatste nummers

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

026-027 - April 2018
Kunstenaarsateliers

2018
EUROPEAN YEAR
OF CULTURAL
HERITAGE
#EuropeForCulture

urban
brussels

URBAIN BRUXELLES URBANISME ET PATRIMOINE
URBAIN BRUSSEL STEDENBOUW EN ERFGOED

10 €

ISBN 978-2-87584-167-4